

slag", dien prof. Haitjema Vaihingers leer wil laten omslaan, is niet zoo'n geringe slag. Vaihinger, de als-of-filosof, moet — volgens prof. Haitjema, leeren begrijpen, dat wat anders dan toeval het opereerende denken naar paradoxale begripsverbanden grijpen doet. Immers, volgens prof. Haitjema staat het zóó, dat „het mysterieuze Zijn zelve in zijn openbaring aan den waarheidzoekenden mensch tot die denk-operaties drijft".

Maar, al heeft prof. Haitjema zijn critiek, dit doet toch niets af van het feit, dat zijns inziens Vaihingers leer omtrent den Widerspruch een „waarheid" zegt, „die enkel gedoopt behoeft te worden in de diepe wateren van de openbaringskennis van het „nochtans", om ten volle waar te worden".

En op dit punt nu gaat onze beschouwing weer in tegen die van prof. Haitjema. Zijn wijze van critiek op Vaihinger eenzijdig, en zijn verbintenis leggen tusschen Vaihinger's „als-of" en het paradoxale, Barthiaansche, „nochtans" anderzijds, ze zijn, als ik het wel zie, beide een bewijs, achteraf, en een bewijs te meer, van de ondeugdelijkheid van heel de paradoxale theologie. Natuurlijk zou er geen sprake van mogen zijn, de door Barth diep opgevatte en breed uitgewerkte paradoxentheorie te verwerpen, enkel en alleen reeds met de in dat geval te kinderlijke opmerking: ze kan niet deugen, want, kijk maar, één van haar sterkste verdedigers koppelt ze al vast aan Vaihingers „als-of-filosofie". Maar, nu voorafgegaan is de breede reeks bedenkingen, die al tegen de paradoxen-leer in geding te brengen zijn, nu kan, achteraf, en dan als het ware ten overvloede, het feit, dat men korenaren van den dorschvloer van Vaihinger verzamelt in den schoot van Haitjema om ze in te dragen in het huis van Barth, toch wel gelden als bevestiging van onze bezwaren tegen de paradoxenleer.

Er moet al niet maar een halve slag omgedraaid worden, maar geheel gebroken worden met wat Vaihinger zegt, zodra hij n.l. niet maar constateert (dat is soms heel juist gedaan), maar filosofeert en combineert.

Vaihinger zegt: het grijpen naar paradoxen is een biologische werking van het denken. Neen, zegt prof. Haitjema, men komt ertoe door een inwerking van boven: het „mysterieuze Zijn" — laat ons zeggen: God — openbaart zich en grijpt den mensch van boven in zijn denken krachtig aan.

Goed, zeggen wij, hier wordt wél in geding gebracht de vraag naar de oorzaak van de tegenstrijdige momenten in het denken en gelooven, ook van den geloovigen mensch, maar buiten geding bleef hier nog heel de groote kwestie, of het nu inderdaad waar of niet waar is, dat God in zijn openbaring ons Zichzelf te kennen en met namen te noemen geeft. En dan zóó, dat die namen de waarheid zeggen, niet een hoogmoeds-leugen; de werkelijkheid, niet een fictie.

Vaihinger ziet den mensch als den strijder, die met ficties en paradoxen in de hand, voorwaarts dringt ter overwinning. Neen, zegt prof. Haitjema, dat is titanisch (vergelijk de termen van Barth); maar de mensch moet in zijn paradoxen gevangen zijn als een van God neergeworpen, die niet als overmoedig strijder voorwaarts dringt, maar schreit om waarheid. Goed, zeggen wij, maar nu is nog niets weggenomen van ons bezwaar, dat men op deze manier God tot auteur (althans tot verzetlozen Handhaver van die hulplijntjes maakt in onze wiskunstige figuurtjes, die Hijzelf ons voorgezet en ter oplossing (die wij toch niet vinden zullen) opgedragen heeft.

En daartegen hebben wij het bezwaar. Het is onoverkomelijk, en het is voor ons besef ten slotte een vraag van gereformeerd zijn of niet-gereformeerd zijn. Want het gereformeerd zijn ligt niet alleen in de aanvaarding van de gereformeerde dogmata als voldoening door Christus, erfzonde enz., maar ook in het vinden en bewandelen en zien van den weg, die ons tot de kennis van deze dingen leidt. Dit was ons bezwaar, toen wij een vorigen keer spraken over de paradox in de religie: dat zij ons de zekerheid afneemt; dat zij ons angstig doet vragen, of wat God mij als waar predikt, omdat hij de openbaring (hoewel niet adequaat, dan toch) zuiver en effectief ge-

steld heeft, misschien niet een onbereikbaarheid is voor mij, omdat ik het geen oogenblik bewaaren, niet eens noemen kan. Dit was ons bezwaar, dat in de lijn van de paradoxen-leer in den hier besproken vorm, de vrees zich aan ons opdringt, dat de namen, waarmee ik God noem, de belijdenisformuleeringen, waarmee ik Zijn werk beschrijf, tenslotte verzinsels zijn van mij, ficties. En als nu prof. Haitjema ons zeggen komt: mijn „nochtans" krijgt sterker accent, als ge Vaihinger's „als-of" een halven slag hebt ongedraaid, dan zeggen wij: dat hebben wij juist gevreesd; en het is een argument te meer, om van de paradoxentheorie ons af te wenden en te gelooven, dat er IS: een effectieve openbaringswerkzaamheid Gods, die de openbaring een geschiedenis doorloopen doet, waarin God Zelf overwint, maar ons met Hem doet overwinnen, niet titanisch (als men titanen ziet als heidensche denkproducten), maar wél reus-achtig, als men van de strijdende, bevende kerk maakt wat God ervan maakt: een schare van gezalfde profeten, pilaren en vastigheid der waarheid.

Als ik mijn cirkeltjes teken, maar het begrip cirkel is al een fictie, en als ik mijn hulplijntjes trek, maar elk lijntje, plus elk contra-lijntje, is een fictie, nu, dan is het een schrale troost, dat niet, zooals Vaihinger wil, het driftige leven, maar zooals Barth zegt, de Drijvende God me aan het werk gezet heeft met mijn tekeningen en denkconstructies. Ja, tenslotte, is het niet eens een troost, maar het is een verschrikking, waarvan Vaihinger mij de helft niet had aangezegd.

Want dan is God het, die mij plaagt met de fictie. En ik kom er pas af in de „triumfeerende kerk". Hetgeen wel erg laat is.

Of wij dan niet ons „nochtans" stellen? Ja, zeker; maar het is wat anders dan de fictie en de paradox der hier besproken denkers. Het „nochtans", zooals het door Vaihinger gehoord wordt uit den mond van denkers en mystieken en religieuzen, en ook gelijk het door Barth-Haitjema gezien wordt als een door God uit onze keel geperste belijdenis-kreet, dit „nochtans" roept de mensch ZICHZELF toe. Ik, mensch, heb dit gezegd, nochtans zeg ik ook dat. Maar het „nochtans", gelijk ons geloof het belijdt, trekt den cirkel anders. Ik mensch zie zoo, nochtans zegt God mij: zóó. En dat geloof ik nu, en maak mij tot norm.

Dat is iets anders. Het „nochtans", dat mij door die denkers van daareven als kern-woord voorgehouden wordt, is ten slotte geen correctie van mijn eerst gesproken woord, maar is daarvan de aanvulling. Het is geen „nochtans", waarmee ik overspring van schijn naar wezen, of van leugen naar waarheid, of van letter naar geest, of van schaduw tot vervulling, of van eerste spreken tot beter spreken, nadat men „in Gods heilichdom inging" en met een „nochtans" geslagen en triumfeerend, daaruit komt (ps. 73), maar het is een „nochtans", dat het eerst gesprokene laat staan; want het is niet de uitwisseling van de eerst getrokken hulplijn, maar het daarnaast stellen van de andere hulplijn. Dit nu is het, wat ons hier onaannemelijk blijkt. Men kent het „nochtans" (ook als preek-stoel-term) uit Habakkuks slotwoorden. Prof. Haitjema besluit zijn artikel ook met een zinspeling daarop: „Alhoewel de vijgeboom niet bloeit, de wijnstok zonder opbrengst is, de olijfboom teleurstelt, de akker dor is, de kooi zonder schapen, de stal zonder runderen is, nochtans zal ik juichen in den Heere, mij verblijden in den God mijns heils." Ja, maar men vergeet niet, dat in het hebreuwsch het woordje „nochtans" zoo goed als ontbreekt; het is, zóó vertaald, al vrucht van exegese. En vooral vergeet men niet, dat hier geen enkele fictie is. Wat van vijgeboom, olijfboom, stal en kooi en akker gezegd werd, dat was allemaal waar, en werkelijk. En tegenover die werkelijkheid, die de dichter met haar waren naam noemt, stelt zijn geloof het „nochtans", ook uit kracht van een aanwezige, geestelijke, eeuwige werkelijkheid.

Deze dichter, met zijn „nochtans" draagt geen correctie in in zijn beeld van den tijd, zijn leer omtrent God, zijn voorstelling omtrent het werk van God, en nog minder vult hij dat tijdbeeld aan met een „nochtans-element". Want wat hij doet, dat is: tegenover de tijdelijke dingen de eeuwige zien, tegenover de werkelijkheid van het

zienlijke de werkelijkheid van het onzienlijke stellen. Maar met ficties werkt hij niet. En zijn denken, zijn redelijk denken, wordt niet doorbroken. Het wordt geestelijk gemaakt, geheiligd, en het ziet paradoxaal, maar in hooge eenheid de wonderen van Gods hand, en hart. Zijn nochtans is de aanvang van zijn religieuze spreken; geen fictie! hulp-middel daartoe.

Indien er een fictie geweest was in zijn eerste ellendeprediking, dan zou ze ook zijn in zijn verlossingsjubel. Draag de fictie in uw catechismus in, en ze slaat u dood in den twijfel. In het ongeloof. In het niet meer weten.

Maar laat ons dan ook de vragen anders benaderen. Niet om wetenschaps-wetten, maar om openbarings-termen gaat het. En die openbaringswet laten wij door de openbaring zelf afkondigen en verduidelijken. Dat is het rechte niet-weten: wijs zijn alleen uit God. Men kan de gangen van Gods Woord in het hoofd der belijders, in het hart en de wegen der kerk, wel verduidelijken met de menselijke wetten van weten en kennen, maar men kan ze er niet uit verklaren. Of het moet zijn: ten koste van het geloof.

Men komt er niet uit, tenzij dan door openbaring te aanvaarden zonder pardon voor zichzelf.

Prof. Haitjema vraagt aan Vaihinger: is uw fictie-begrip plotseling de eenige categorie, die zelf geen fictie is? (Een vraag overigens, waarin Vaihinger zelf al voorzien heeft)

Op onze beurt kunnen anderen weer aan prof. Haitjema en wie hij ons als gidsen wijst, vragen: is uw paradox de eenige categorie, die zelf niet paradoxaal aangekeken, en dus betwijfeld worden moet?

Maar het geloof, dat het waagt met wat voor de rede „ergernis" en „dwaasheid" is, heeft zijn zekerheid uit God. Het heeft ook de zekerheid, dat God niet zijn kinderen laat spelen tot aan den ondergang der wereld met hulplijntjes x en y, tot dat Hij op den jongsten dag met zijn grooten schrik al onze figuurtjes uitwischet en onze papier-tjes wegblaast; maar het geloof weet, dat Hij ons de waarheid geeft, een waarheid, die wél vervulling, maar geen omkeering wacht; een waarheid, die wel door onze fouten wordt aangevochten, maar die toch als openbaringswerk zóó krachtig is als de stem van Hem, die ook tot ons oor en ons hoofd en ons hart spreekt en het is er, gebiedt, en het staat er.

Men moet de krachten der openbaringskennis niet afmeten naar de zwakheden en de fouten van haar ontvangers, maar naar de almachtige en onweerstandelijke kracht van Hem, die ze geeft.

Dat is de eerste eisch, dien men stellen kan, nog voordat heel de vraag van fictie of paradox aan de orde KAN gesteld worden.

En als dan daarna in de tweede plaats die vraag zelf aan de orde komt, dan gelooven wij — maar het blijft dan ook van a tot z gelóóf — dat de Heilige Geest werkt niet maar in het Woord Gods, maar ook in het hart der geloovigen. Daar begint de vraag der beschrijving, hoe dat toegaat, en — daar begint ook de groote moeilijkheid. Maar wie op die manier tot die moeilijkheid komt, die heeft iets anders gedaan, dan geloof en rede vereenzelvigen. Hij zit niet aan de werktafel van zichzelf, waar God zijn vingers drijft om lijnen te trekken in zijn eigen cirkel, zonder dat hij ooit vooruit komt — maar hij ziet God aan Zijn eigen werk bezig, groot en overwinnend. En in den cirkel der waarheid ziet hij den cirkel, die een almachtige en voorzienige hand getrokken heeft met den boog der eeuwige waarheid.

K. S.

UIT DE SCHRIFT.

Alle gij dorstigen.

O alle gij dorstigen, komt tot de wateren en gij die geen geld hebt, komt, koopt en eet. Jes. 55:1.

O alle gij dorstigen, komt tot de wateren! zoo luidt de lokroep van het evangelie, zoo noodigt de stem van den hemelschen Koopman.

De waterdrager riep dat in Jerusalems straten en van alle zijden kwamen dan de menschen opzetten om hun voorraad aan te vullen, om hun dorst te lesschen.

Voor dien koopman in water was het om het even wie er tot hem kwam. Of men dorst had of niet, dat was hem gelijk. Als men maar geld

had. Al meeste was he menscl koopw uitgepu druppe weegs.

Hij k neen v zenden.

Maan doen c lessche nimme noodt minne.

Maan dorstige.

O al

Wij,

rijk lan

arme C

dorre

felle b

door d

gehem

en sch

tevrede

rijke r

uitlokk

oogenb

en h

was z

van h

waterst

Die

van h

den G

zoodat

niets n

Deze

lema

den d

kleeft a

een b

en uit

omkom

wastij

den, e

che w

verzad

mig b

Zoo

uit de

geestel

dorst r

Voor

was n

groot o

te blij

niet na

stien.

theil

dat de

Ze m

inzien

rechtig

van h

de Ge

ver va

in Bab

Daar

zijn va

Daar

schrij

Maar,

Als H

vulling

roept:

komt,

Maar

ellende

om te

niet m

Had

dan to

konden

te miss

en arm

Deze

dat hij

een ko

wekt r

begeeri

Hij d

komt e

Neen

in Chri

zoo ve

Als we

Nien

dat hij

wordt

uw sch

u God

O al

die ge

Gij

Christu